

Kornel Michałowski

Osiągnięcia i plany Bibliotek Naukowych w NRD

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
Biblioteka 2/38, 67-83

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KORNEL MICHAŁOWSKI

OSIĄGNIĘCIA I PLANY BIBLIOTEK NAUKOWYCH W NRD

Niemieckie bibliotekarstwo naukowe posiada od dawna dobre tradycje i niejednokrotnie w historii miało żywe kontakty z bibliotekami polskimi¹, z tych więc powodów zastępuje niewątpliwie na większe niż dotychczas zainteresowanie ze strony naszego piśmiennictwa fachowego². Poniższe uwagi pragną rzucić nieco światła na stan i rozwój bibliotek ogólnonaukowych w demokratycznej części Niemiec po II wojnie światowej.

Sytuacja bibliotek naukowych w Niemczech po zakończeniu wojny w 1945 r. przedstawiała się niemal katastrofalnie. Ogólne zniszczenie kraju w działaniach wojennych nie ominęło także i bibliotek. Gmachy niektórych bibliotek zostały zniszczone całkowicie (Drezno, Jena), innych – częściowo (Berlin, Lipsk), powodując dotkliwie i niekiedy bardzo liczne straty w zasobach, zwiększone jeszcze przeprowadzoną w ostatnich latach wojny akcją przemieszczania zbiorów (tzw. Verlagerung). Niezbyt pomyślnie przedstawiała się także struktura ocalałych zasobów: na skutek polityki bibliotecznej stosowanej w latach 1933 – 1945, a częściowo także i wcześniej, biblioteki zaśmiecone były propagandową literaturą hitlerowską i nacjonalistyczną, istniały natomiast poważne luki w zbiorach w zakresie literatury postępowej, marksistowskiej oraz piśmiennictwa naukowego ZSRR i krajów stowiańskich.

Praca we wszystkich bibliotekach naukowych w ówczesnej radzieckiej strefie okupacyjnej Niemiec zaczęła się w maju 1945 r. od usuwania zniszczeń wojennych i szybkiego udostępnienia zachowanych zbiorów, często w warunkach prowizorycznych. Jednym z najbardziej odpowiedzialnych zadań była wówczas akcja oczyszczania bibliotek z literatury faszystowskiej i militarystycznej. Akcja ta trwała lat kilka i przyniosła w efekcie utworzenie dwóch tzw. „Sperrbibliotheken” przy obu bibliotekach centralnych w Berlinie i Lipsku. Inym ważnym zadaniem było zabezpieczenie i przejęcie księgozbiorów opuszczonych, zwłaszcza na wsi po reformie rolnej, a także zlikwidowanych zbiorów i bibliotek.

Do chwili powstania NRD w październiku 1949 r. biblioteki naukowe podlegały lokalnym rządům poszczególnych krajów, co często odbijało się niekorzystnie na ich rozwoju i odbudowie w trudnych latach powojennych. Mimo nie zawsze pomyślnych warunków odbudowy 12 największych bibliotek naukowych NRD wykazywało pod koniec 1949 r. łączny zasób ok. 8,9 miliona tomów. Przełomową datą w rozwoju bibliotek naukowych NRD było utworzenie w lutym 1951 r. Ministerstwa Szkół Wyzszych (Staatssekretariat für Hochschulwesen) i podporządkowanie 15

największych bibliotek jednej komórce administracyjnej, a mianowicie nowoutworzonemu wydziałowi bibliotek naukowych, muzeów i publikacji (Fachsektor für wissenschaftliche Bibliotheken, Museen und wissenschaftliche Publikationen). Podlegały wówczas jednolitemu kierownictwu wszystkie biblioteki naukowe o charakterze ogólnym, wielodzinowym, biblioteki tzw. krajowe, uniwersyteckie, a także biblioteki instytutów i katedr w sieci uczelni oraz biblioteki muzeów naukowych o łącznym zasobie (w r. 1950) ok. 10,5 miliona tomów. W lutym 1958 r. w związku z reorganizacją ministerstwa rozszerzono kompetencje wydziału także na biblioteki innych szkół wyższych oraz tzw. zawodowych szkół wyższych (Fachschulen) w liczbie 91, co znacznie zwiększyło zakres działania tej komórki. Inne biblioteki naukowe o charakterze specjalnym lub fachowym i kilka naukowych bibliotek miejskich podlegają innym resortom wzgl. władzom terenowym.

Do bibliotek ogólnonaukowych stanowiących trzon bibliotekarstwa naukowego NRD należą:

1. Dwie biblioteki centralne spełniające razem funkcje biblioteki narodowej, tj. Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie⁴, jako centrala piśmiennictwa zagranicznego i Deutsche Bücherei w Lipsku⁵ jako archiwum piśmiennictwa niemieckiego od r. 1911 i centrala bibliograficzna;

2. Sześć bibliotek uniwersyteckich (w Berlinie, Lipsku⁶, Jenie⁷, Rostocku, Greifswaldzie i Halle, przy czym ta ostatnia spełnia jednocześnie funkcje biblioteki krajowej Sachsen-Anhalt⁸), stanowiących zasadniczo główne zakłady swoich uczelni i służące przede wszystkim ich potrzebom naukowymi dydaktycznymi (dyrektorzy ich są członkami senatów akademickich), ale także zaspakajające ogólnonaukowe zapotrzebowanie terenu;

3. Sześć bibliotek krajowych (Landesbibliotheken), mających przede wszystkim charakter księgozbiorów regionalnych nastawionych na potrzeby naukowe regionu (Heimatliteratur), ale równocześnie spełniających funkcje bibliotek ogólnonaukowych tam, gdzie brak np. biblioteki uniwersyteckiej; należą do nich: saksońska biblioteka krajowa (Sächsische Landesbibliothek) w Dreźnie⁹, turyngijska – w Weimarze (Thüringische Landesbibliothek), meklemburska – w Schwerinie (Mecklenburgische Landesbibliothek), brandenburska – w Poczdamie (Brandenburgische Landes- und Hochschulbibliothek) oraz biblioteki krajowe w Gotha i Dessau.

W myśl ustawy o szkołach wyższych z 22.2.1951 r. wydział bibliotek sprawuje ogólny nadzór nad podległymi sobie bibliotekami w zakresie organizacyjnym i personalnym oraz jest odpowiedzialny za rozwiązanie podstawowych problemów bibliotecznych w skali ogólnokrajowej, do których zaliczono przede wszystkim sprawy szkolenia pracowników bibliotek naukowych, wypożyczania międzybibliotecznego, wymiany wydawnictw, przepisów katalogowania w bibliotekach naukowych, zwią-

czenia właściwej opieki nad zasobami rękopisów i starodruków (co nie przedstawia się zadowalająco w niektórych bibliotekach), działalności podstawowej w zakresie bibliografii bieżącej oraz planowej współpracy bibliotek uniwersyteckich z bibliotekami instytutów i katedr.

Dla wykonania swoich zadań wydział bibliotek powołał do życia trzy organy doradcze o charakterze stałym, składające się z przedstawicieli podległych mu bibliotek:

1. Konferencje dyrektorów (Direktorentagung) odbywające się od 1951 r. regularnie co kilka miesięcy, poświęcono omawianiu aktualnych zagadnień¹⁰;

2. Radę naukową bibliotekarstwa (Wissenschaftlicher Beirat für Bibliothekswesen), zajmującą się przede wszystkim problemami rozwoju teorii bibliotekoznawstwa i publikacji naukowych z tego zakresu;

3. Komisje fachowe (Fachkommissionen) – jako stały organ doradczy, które podjęły swą pracę już w 1952 r. Komisje te skupiają łącznie ponad 50 fachowców z wszystkich bibliotek i pracując w zespołach 4-6 osobowych (złożonych z kierowników poszczególnych bibliotek lub tzw. bibliotekarzy naukowych), przygotowują materiały na konferencje dyrektorów i opracowują aktualne zagadnienia na zlecenie wydziału bibliotek: każda z komisji posiada stałego sekretarza, którym jest zazwyczaj przedstawiciel tzw. służby bibliotecznej, biorący udział w okresowych posiedzeniach komisji i prowadzący dokumentację jej prac: komisje te poświęcone są następującym zagadnieniom:

1. Szkolenie i dokształcanie pracowników.
2. Wydawnictwa,
3. Rękopisy i inkunabuty,
4. Zagadnienia prawne,
5. Sprawy budownictwa i mechanizacji
6. Gromadzenie zbiorów
7. Katalogi (alfabetyczne i rzeczowe)
8. Bibliografia i dokumentacja
9. Udostępnienie zbiorów
10. Statystyka biblioteczna.

Ponadto utworzono – ze względu na rozszerzone kompetencje wydziału bibliotek – w r. 1959 specjalną komisję (Arbeitskreis) bibliotek wyższych szkół technicznych i ekonomicznych oraz jako organ pomocniczy, rady naukowej bibliotekarstwa – komisję bibliotek tzw. wyższych szkół zawodowych (Beirat für Fachschulbibliotheken)¹¹.

Osiągnięciem władz bibliotekarskich NRD było przygotowanie planu perspektywicznego działalności bibliotek naukowych w planie 7-letnim (1959 – 1965)¹². Pierwszy projekt tego planu został opracowany na zlecenie KC SED przez komisję

złożoną z ok. 60 fachowców i przedstawiony na konferencji dyrektorów w lipcu 1959 r. Po dyskusji na terenie bibliotek naukowych, która przyniosła w efekcie szereg poprawek i uzupełnień, projekt ten przyjęto jednogłośnie na konferencji dyrektorów w Lipsku w listopadzie 1959 r., w której brało udział ponad 70 przedstawicieli wszystkich typów bibliotek naukowych NRD.

Plan perspektywiczny zakłada, że funkcja społeczna bibliotek naukowych w NRD polega na popieraniu pokojowej polityki NRD przez porażanie i opracowanie zbiorów, przez działalność informacyjną i poradnictwo oraz na współpracy nad rozwojem nauki, techniki i kultury i nad polityczno-ekonomicznym wzmocnieniem władzy ludowej. Funkcja ta wymaga całkowitego uzgodnienia pracy bibliotek naukowych z wymaganiami budowy socjalizmu, tj. socjalistycznej przebudowy bibliotek, przy czym osiągnięta być musi jakościowa przemiana w treści i metodach gromadzenia, opracowania, udostępnienia zbiorów i informacji. Plan perspektywiczny nakreślił dla kierownictwa państwowego, tzn. dla wydziału bibliotek przy sekretariacie stanu dla szkolnictwa wyższego, m.in. następujące zadania:

1. troska o planowy rozwój bibliotek naukowych ze szczególnym uwzględnieniem ich potrzeb budowlanych.

2. Wprowadzenie jednolitego kierownictwa dla wszystkich bibliotek naukowych NRD, dotąd jeszcze nie podlegających sekretariatowi stanu, celem zapewnienia wewnętrznej jedności bibliotekarstwa naukowego, oraz wprowadzenie zasady kolegierności kierownictwa w wielkich bibliotekach.

3. Wypracowanie do 1963 r. ustawy o bibliotekach¹³ i starania o utworzenie związku bibliotekarzy NRD.

4. Rozszerzenie i pogłębienie stosunków z krajami socjalistycznymi, w szczególności z ZShR.

5. Wzmożenie współpracy bibliotek naukowych z bibliotekami oświatowymi dla wypełnienia zadań kulturalno-politycznych.

6. Dalsza rozbudowa Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie jako ośrodka piśmiennictwa zagranicznego i centralnej biblioteki naukowej NRD.

7. Dalsza rozbudowa Deutsche Bücherei w Lipsku jako ośrodka piśmiennictwa niemieckiego i centrali bibliograficznej NRD, gromadzącej bez ograniczeń egzemplarze archiwalne.

8. Wzmocnienie roli bibliotek uniwersytetów i szkół wyższych jako centrali bibliotecznej w sieci uczelni i zapewnienie wpływu tych bibliotek na wszystkie sprawy biblioteczne na terenie uczelni, z obsadzaniem stanowisk bibliotekarskich włącznie.

9. Wzmocnienie współpracy bibliotek krajowych jako państwowych bibliotek naukowych z innymi bibliotekami naukowymi (także uniwersyteckimi) oraz instytucjami społecznymi i gospodarczymi na terenie swego regionu.

Plan perspektywiczny zawiera również szereg zaleceń koniecznych dla podniesienia poziomu naukowego bibliotek; pożądana jest znaczna intensyfikacja pracy naukowej (kolektywy autorskie), wzmożenie działalności wydawniczej bibliotek i współpracy z czasopismami fachowymi; należy zwrócić łączniejszą uwagę na współpracę bibliotekarzy w przedsięwzięciach międzynarodowych oraz zwiększyć ilość i jakość publikacji popularnonaukowych i informacyjnych oraz odczytów fachowych w bibliotekach. Duże znaczenie dla rozwoju życia naukowego w bibliotekach posiada wymiana doświadczeń z bibliotekarzami zagranicznymi; w tym celu należy częściej nawiązywać kontakty z kolegami po fachu z krajów socjalistycznych i zorganizować wymianę fachowców na zasadzie obustronnych korzyści. Co dwa lata winien być zorganizowany zjazd bibliotekarzy NRD, ponadto okresowo konferencje, narady itp. poświęcone teoretycznym zagadnieniom bibliotekarstwa.

W zakresie metod pracy w bibliotekach naukowych plan perspektywiczny stwierdza, że zwiększenie wydajności pracy bibliotek wymaga ulepszenia organizacji pracy, rozwoju nowych jej metod oraz racjonalizacji i meclanizacji niektórych czynności. W tym celu urządzenia bibliotek należy stopniowo przestawić na najnowszy stan techniki współczesnej, gdyż obecny stan tego zagadnienia w większości bibliotek NRD przedstawia wiele do życzenia. Wydział bibliotek winien zapewnić w tym zakresie odpowiednie warunki naukowe i techniczno-materiałowe, a dla popierania tych poczynañ należy zorganizować do r. 1961 poradnię propagandy i techniki bibliotecznej przy Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie oraz poradnię propagandy literatury i bibliografii przy Deutsche Bücherei w Lipsku.

Szczególñą troskã bibliotekarstwa naukowego NRD jest sprawa kształcenia zawodowego personelu bibliotecznego i zapewnienie stałego napływu kwalifikowanych pracowników do bibliotek naukowych, odczuwających nadal dotkliwy brak odpowiedniego personelu. Struktura personalna bibliotek naukowych w NRD obejmuje 3 grupy pracowników o różnym wykształceniu i przeznaczeniu i w większej mierze odpowiada konkretnemu zapotrzebowaniu bibliotek i różnorodnym czynnościom bibliotecznym, niż np. 2-stopniowa struktura personelu bibliotecznego w Polsce. Wspomniane wyżej trzy grupy pracowników obejmują personel naukowy, bibliotekarski i techniczno-pomocniczy.

1. Bibliotekarze naukowi (Wissenschaftlicher Dienst), grupa pracowników bibliotecznych o bardzo dawnej tradycji, stanowią elitę bibliotekarstwa, kształtującą zasadniczo oblicze każdej biblioteki, zwłaszcza w zakresie zewnętrznym i naukowym. Obejmują oni w bibliotekach stanowiska kierownicze, organizacyjne i wymagające kwalifikacji akademickich, np. w działach katalogów rzeczowych (referenci) i zbiorów specjalnych. Pracownicy ci w zasadzie posiadają dwa dyplomy, jeden ze swej specjalności naukowej, drugi – bibliotekoznawczy i zobowiązani są

na ogół do pracy naukowej, działalności publicystycznej itp. Kształcenie tej grupy bibliotekarzy odbywało się do r. 1956 przez 2-letnie kursy dla absolwentów poszczególnych kierunków studiów, od r. 1954/55 istnieje przy berlińskim uniwersytecie im. Humboldta instytut bibliotekoznawstwa, przy którym studia specjalistyczne trwają 5 lat. Po ukończeniu studiów absolwenci instytutu odbywają 2-letni staż asystencki w jednej z większych bibliotek naukowych. Grupa bibliotekarzy naukowych jest w bibliotekach stosunkowo nieliczna; stanowi ona ok. 15 – 20% personelu.

2. Służba biblioteczna czyli tzw. bibliotekarze średni (Bibliotheksdiens, Mittlerer Dienst), grupa zawodowa istniejąca w Niemczech już ponad 50 lat i stanowiąca właściwy trzon personelu bibliotek naukowych (należy do niej na ogół ok. 50% pracowników każdej biblioteki). Spełnia ona podstawowe czynności biblioteczne w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów, nie wymagające zasadniczo wykształcenia wyższego, lecz w wielu przypadkach bibliotekarze „średni” pełnią także niektóre funkcje kierownicze. Jest to uzasadnione m. in. słabym napływem bibliotekarzy naukowych do bibliotek na skutek niższych, niż w wielu innych dziedzinach, uposażeń bibliotekarzy. Pracownicy służby bibliotecznej muszą posiadać wykształcenie średnie oraz dyplom ukończenia specjalnej szkoły bibliotekarskiej (Fachschule) na poziomie wyższym. Szkoły takie istnieją przy Staatsbibliothek w Berlinie i przy Deutsche Höcherei w Lipsku i są ściśle powiązane z praktyką biblioteczną. Kurs dyplomowy trwa łącznie 2 i pół roku, w tym 1 rok praktyki w jednej z bibliotek uniwersyteckich lub krajowych lub w przedsiębiorstwach związanych z książką (drukarnie, wydawnictwa, księgarnie). Dla pracowników tej grupy nie posiadających pełnych kwalifikacji zawodowych urzędza się stale kursy dokształcające¹⁴.

3. Personel techniczny i pomocniczy (Bibliothekshelfer) – grupa pracowników z wykształceniem podstawowym wykonuje w bibliotekach naukowych coraz liczniej występujące czynności mechaniczne i techniczne, nie wymagające specjalnych wiadomości fachowych. Szkolenie tej grupy unormowano w r. 1953 wprowadzając obowiązek 2-letniej praktyki uzupełnionej lekturą i seminariami i zakończonej egzaminem¹⁵. Pomocnicy biblioteczni stanowią zwykle ok. 30–35% personelu bibliotecznego, a więc grupę dość liczną, ale odpowiednio wykorzystaną nie tylko w ściśle technicznych czynnościach, jak obsługa magazynów, czytelników itp., ale także w wielu nieskomplikowanych pracach w działach gromadzenia, katalogowania i administracji (prowadzenie kartotek, ewidencja wpływów, kopiowanie kart, maszynopisanie, korespondencja itp.). Dzięki tej strukturze personalnej bibliotekarze z wykształceniem wyższym mogą zająć się wyłącznie pracami organizacyjnymi, koncepcyjnymi lub wymagającymi naukowych kwalifikacji, a bibliotekarze

tw. średni odciążeni są od żmudnych i czasochłonnych prac o charakterze mechanicznym lub wręcz technicznym, spełnianych przez pomocników bibliotecznych. Ta 3-stopniowa struktura personelu utrzymana jest na ogół we wszystkich podstawowych komórkach pracy bibliotecznej, co oczywiście przyczynia się do lepszej organizacji metod pracy i podniesienia jej wydajności.

Istotne dla kształcenia pracowników bibliotecznych (przede wszystkim ostatnich dwóch kategorii) jest ściśle powiązanie teorii z praktyką. Pomocą w szkoleniu są także liczne kursy dokształcające, odczyty, lektoraty języków obcych itp. urządzane w poszczególnych bibliotekach oraz wydawana od 1956 r. seria podręczników „Lehrbücher für den Nachwuchs an den wissenschaftlichen Bibliotheken” (dotąd 4 tomy).

Plan perspektywny na lata 1959 – 1965 kładzie duży nacisk na właściwy i racjonalny rozwój metod kształcenia bibliotekarzy. I tak zaleca on instytutowi bibliotekoznawstwa przy uniwersytecie berlińskim zwrócić szczególną uwagę na kształcenie bibliotekarzy specjalizujących się w dziedzinie nauk przyrodniczych i technicznych. Obie te dyscypliny są uprzywilejowane w bibliotekach NRD jeśli chodzi o gromadzenie i opracowanie, natomiast odczuwa się dotkliwy brak fachowców bibliotekarzy o wykształceniu przyrodniczo-technicznym. Dużą wagę przywiązuje plan perspektywny także do objęcia wszystkich pracowników bibliotek odpowiednimi kwalifikacjami zawodowymi. Do r. 1965 winni wszyscy pracownicy nie posiadający wykształcenia fachowego, a często wykazujący się długoletnim doświadczeniem zawodowym, złożyć odpowiedni egzamin kwalifikacyjny. W tym celu poszczególne biblioteki naukowe, jak i obie szkoły bibliotekarskie w Berlinie winny rozwinąć wszechstronną działalność szkoleniową w formie kursów, wykładów, samokształcenia itp.

W zakresie gromadzenia zbiorów biblioteki naukowe NRD stanęły po wojnie wobec nowych zadań, wynikających z sytuacji politycznej spowodowanej podziałem Niemiec. Zwrócono największą uwagę na zaniechanie w przeszłości gromadzenie piśmiennictwa radzieckiego i krajów demokracji ludowej, nie tylko bieżącego, ale i retrospektywnego. Poszczególne biblioteki zabiegają gorliwie o wypełnienie przykrych luk w tym zakresie, istniejących często od dziesiątek lat i okazjne nabycie np. kompletu Estreichera, encyklopedii Orgelbranda, Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego czy Polskiego Słownika Biograficznego odnotowywane jest jako wielkie wydarzenie. Znaczną pomocą w tym zakresie są także tzw. umowy kulturalne zawarte z poszczególnymi państwami, na mocy których biblioteki narodowe przesyłają do tzw. Kulturanaustauschstelle w Berlinie wybrane wydawnictwa swoich krajów. Wymianę zagraniczną prowadzą indywidualnie także biblioteki uniwersyteckie i szkół wyższych, dysponujące bezpłatnie całym nakładem wydaw-

nictw własnych uczelni w ilości kilkuset egzemplarzy „Wissenschaftliche Zeitschrift” itp., wysyłanym jako materiał wymienny do setek bibliotek i instytucji za granicą (nie zawsze co prawda z odpowiednim ekwiwalentem). Dla zakupu wydawnictw z NRF i krajów kapitalistycznych przydziela się bibliotekom odpowiednie środki dewizowe, przy czym zracji ściśle określonych kontyngentów zamówienia muszą być rozpatrywane pod kątem ich przydatności i wartości dla potrzeb biblioteki. Zakup stanowi zresztą podstawowe źródło nabytków zwłaszcza w bibliotekach uniwersyteckich i krajowych, gdyż egzemplarz obowiązkowy z terenu NRD posiadają tylko obie biblioteki centralne w Berlinie i Lipsku. Celem racjonalnego gromadzenia zasobów, szczególnie piśmiennictwa zagranicznego, w ramach sieci bibliotek naukowych NRD wprowadzono w życie w r. 1956 plan przydziału dziedzin specjalnych (Verteilungsplan der Sondersammelgebiete), obejmujący swym zasięgiem 6 bibliotek uniwersyteckich, 3 biblioteki krajowe i 1 bibliotekę politechniki. Mają one obowiązek szczególnie starannego, kompletnego gromadzenia piśmiennictwa z jednej lub kilku dziedzin wiedzy, co jednak w praktyce nie zawsze jest w zadowalający sposób realizowane ze względu na brak dostatecznych kredytów. Przydział tych dziedzin specjalnych uwzględnił oczywiście istniejące tradycje i zasoby bibliotek w zakresie specjalności, oraz także warunki regionalne, jakrozmieszczenie lokalne przemysłu i ośrodków gospodarczych. Ten ostatni aspekt łączy się z problemem, który — ołok nastawienia na piśmiennictwo krajów socjalistycznych — wybija się na pierwszy plan w rozbudowie księgozbiorów naukowych w NRD, a mianowicie wprężnięcie bibliotek w służbę postępu nie tylko naukowego, ale i technicznego i gospodarczego. Kierunek ten, konsekwentnie realizowany od szeregu lat, wyraża się przede wszystkim wpołożeniu szczególnego nacisku na gromadzenie literatury technicznej i przyrodniczej (czasopisma) i odpowiednie jej udostępnienie (np. specjalne czytelnie) przez biblioteki ogólnonaukowe, a także w zacieśnieniu kontaktów z praktyką (przemysł, gospodarka) i w uruchomieniu poradni naukowo-technicznych i dokumentacyjnych w kilku większych bibliotekach.

W latach 1949 — 1959 nabytki bibliotek naukowych NRD znacznie wzrosły; łącznie o ponad 5 milionów tomów powiększyły się zasoby opracowane w bibliotekach. Fakt, tak znacznego wzrostu księgozbiorów tłumaczyć należy nie tylko poważnym zwiększeniem funduszy na zakup, ale także bardzo sprawnie zorganizowaną akcją uruchomienia znacznych ilości księgozbiorów zabezpieczonych, i wzmocnionych ich opracowaniem¹⁶, dzięki czemu udało się wypełnić wiele dotkliwych luk w zbiorach powstałych skutkiem zniszczeń wojennych i przemieszczenia.

Jeśli chodzi o metody pracy w zakresie gromadzenia zbiorów, to najbardziej charakterystyczną cechą w bibliotekach niemieckich jest organizacja doboru książek; odpowiedzialni za gromadzenie literatury z poszczególnych dziedzin są tzw. referenci (Fachreferenten) przydzieleni zasadniczo do katalogu rzeczowego¹⁷, co niewątpliwie zwiększa efektywność selekcji zakładając, że każda z bibliotek posiada fachowców ze wszystkich dziedzin, co niestety jest rzadkością. System ten ma także swoje złe strony, które uwidaczniają się przede wszystkim w nadmiernej rozbułowanej kolegalności doboru nabytków (niektóre biblioteki mają aż kilkunastu referentów) i powodowanym przez to opóźnieniom w zamawianiu książek. Działły gromadzenia są raczej wykonawcami i posiadają stosunkowo małą samodzielność, a przytem przetwarzane są nadmierne drobiazgowymi czynnościami manipulacyjnymi (ewidencja, sprawozdawczość).

Według założeń planu perspektywicznego przydzielone bibliotekom kredyty na zakup książek wzrosną w okresie 1959 – 1965 o ok. 25% (1959: 3,3 miliona DM; 1965: 4 miliony DM), przy czym wydział bibliotek ma ustalić maksymalne kredyty na zakup zbiorów według typów bibliotek i z uwzględnieniem ich specjalizacji oraz sposoby racjonalnego wykorzystania środków dewizowych, zwłaszcza na nabywanie czasopism. Zamówienia dewizowe katedr i instytutów uczelni należy zatwierdzić przez bibliotekę uniwersytecką, która ma prawo odrzucać nieuzasadnione zamówienia a w przypadku sprzeciwu, przedkładać je do decyzji odpowiedniej komisji uczelnianej, którą powinno się utworzyć. Sprawa ta – jak zresztą w ogóle całość stosunków bibliotek głównych do katedr i instytutów uczelni – nie była dotąd należycie uregulowana. Plan perspektywiczny przewiduje również wzniesienie kontroli nad wywiązywaniem się poszczególnych bibliotek z przydzielonych im obowiązków specjalizacji, co do tej pory nie było w zadowalający sposób realizowane. Biblioteki są zobowiązane także zaktywizować stosunki wymienne z ZSRR i krajami demokracji ludowej; spodziewane jest zresztą wydanie rozporządzenia o wymianie zagranicznej bibliotek NRD, które ma uregulować dotychczasową, dość różnorodną praktykę. Plan wspomina na koniec o przekazaniu opieki nad rejestracją i opracowaniem księgozbiorów zabezpieczonych bibliotece państwowej w Berlinie, co zresztą nastąpiło w r. 1959 (do tego roku opieką tą sprawowała biblioteka krajowa w Gotha). Biblioteki posiadające jeszcze zbiory zabezpieczone winny współpracować w tym zakresie z centralą, a opracowanie tych zbiorów w poszczególnych bibliotekach należy tak ograniczyć, by nie naruszyło wykonania ich planów aktualnych. Postulowane przez plan zagadnienia stały się już częściowo przedmiotem ogólnokrajowej konferencji roboczej w lutym 1960 r. w Berlinie, na której poruszono m.in. problem koniecznej koordynacji w polityce gromadzenia zbiorów i potrzebę rewizji planu przydziału dziedzin specjalistycznych¹⁸.

Opracowanie zbiorów w bibliotekach NRD po II wojnie światowej było ważną sprawą, zwłaszcza wobec zadania stworzenia odpowiednich warunków katalogowych, ponieważ sytuacja w tej dziedzinie przedstawiała się niepomyślnie. Konieczne były starania o uzyskanie większej przejrzystości katalogów, w większości bibliotek pochodzących z połowy XIX w. lub nawet wcześniej i zewnętrznie przestarzałych i staroświeckich. Katalogi te, przeważnie typu dawnych katalogów tomowych, nieprzejrzyste i skomplikowane, stwarzały i stwarzają nadal znaczne trudności w orientowaniu się nowych czytelników w bibliotekach. Wprawdzie jeszcze przed ostatnią wojną kilka bibliotek zamknęło swe stare katalogi i założyło nowe, kartkowe, ale — pomijając konieczność kilkakrotnego niekiedy poszukiwania w katalogach — problem nowoczesnych, odpowiadających współczesnym wymaganiom, katalogów nie można uważać za rozwiązany, zwłaszcza w zakresie katalogów rzeczowych, przestarzałych merytorycznie i formalnie. Problem ten ma poważne znaczenie dla bibliotek naukowych NRD i skłonił właźce bibliotekarskie do zwołania w grudniu 1959 r. specjalnej konferencji teoretycznej poświęconej katalogom rzeczowym, która jednak nie przyniosła spodziewanych rezultatów w postaci konkretnych propozycji rozwiązania tego problemu¹⁹. Stwierdzono jedynie konieczność zamknięcia starych katalogów i zalecono zakładanie nowych, formalnie i treściowo współczesnych i niezwiązanych z ustawieniem książki w magazynie, przy czym w naukach przyrodniczych i technice podstawą schematu klasyfikacyjnego, może być klasyfikacja dziesiętna. Jako wzór podano przykład berlińskiej Staatsbibliothek, która zamknęła swój słynny stary Realkatalog i od I I 1957 prowadzi nowy.

Pewnym ułatwieniem dla czytelników w orientacji w skomplikowanych systemach katalogowych było założenie w niektórych bibliotekach katalogów wyborowych dla czytelników (Benutzer-Auswahlkataloge), mających — dzięki zasadom wyboru — do pewnego stopnia charakter zalecający, przy czym są to zarówno katalogi alfabetyczne, jaki i systematyczne²⁰. Charakterystyczne jest, że przy zakładaniu tych katalogów zrywa się na ogół z obowiązującą nadal tzw. pruską instrukcją katalogowania, wprowadzając m.in. w hasłach tytułowych zasadę mechanicznej kolejności wyrazów, co na tle dotychczasowej praktyki bibliotek niemieckich nabiera nienal rewolucyjnego znaczenia (np. w założonym w r. 1947 katalogu dla czytelników w Bibl. Państw. w Berlinie). Trudna i skomplikowana instrukcja pruska była już wielokrotnie dyskutowana i atakowana przez bibliotekarzy niemieckich²¹, wprowadzenie jednak nowych, bardziej uproszczonych i ułatwionych przepisów jest praktycznie niewykonalne, gdyż wymagałoby przerobienia wszystkich dotychczasowych katalogów w bibliotekach. Niemniej prace nad nowymi przepisami katalogowania są w toku i zgodnie z zaleceniem planu perspektywicznego

instrukcja taka ma być gotowa w r. 1964. Jednocześnie zalecono wypracowanie nowych zasad klasyfikacyjnych dla katalogów rzeczowych a biblioteki, które jeszcze nie posiadają katalogów wyborowych, powinny od r. 1960 zakładać takie katalogi, zwłaszcza w układzie rzeczowym.

Znacznym ułatwieniem w opracowaniu nabytków bieżących jest stosowanie przez wszystkie biblioteki kart drukowanych, wydawanych przez Deutsche Bücherei dla nowych wydawnictw niemieckich (od 1931 r.) i przez Deutsche Staatsbibliothek dla nowości radzieckich i krajów demokracji ludowej (w wyborze od 1954 r.). Wprawdzie manipulacje związane z zamawianiem kart i oczekiwanie na ich nadejście opóźnia opracowanie nabytków, ale pewne rozwiązania organizacyjne pozwalają czas ten wykorzystać np. na oprawę. Zresztą w myśl założenia planu perspektywnego centralny druk kart katalogowych winien być jeszcze bardziej zaktywizowany w sensie szybszego ich rozprowadzania i obowiązku korzystania z nich przez wszystkie biblioteki naukowe. Charakterystyczne dla opracowania nabytków w bibliotekach NRD jest brak właściwego inwentarza druków w większości bibliotek: funkcje katalogu topograficznego spełnia najczęściej księga akcesyjna i numer kolejny akcesji staje się znakiem miejsca książki.

Z opracowaniem zbiorów łączy się także działalność bibliograficzna niektórych bibliotek. Tu przede wszystkim wymienić należy Lipską Deutsche Bücherei, która jest właściwie jednym wielkim instytutem bibliograficznym, gromadzącym od r. 1911 piśmiennictwo niemieckie wydane w kraju i za granicą, a od niedawna także druki w językach obcych tłumaczone z niemieckiego lub dotyczące Niemiec. Wydaje ona od 1931 r. podstawową bibliografię Deutsche Nationalbibliographie, która stanowi właściwie jej drukowany katalog i wykaz nabytków jednocześnie. Niektóre inne biblioteki publikują także wykazy bieżących nabytków oraz — co już należy do działalności informacyjnej — całe serie bibliografii specjalnych lub zalecających o tematyce przeważnie aktualnej²². Na działalność publikacyjną kładzie się duży nacisk; prawie wszystkie większe biblioteki wydają okresowo rozmaite, przewodniki i informatory po swych zbiorach a plan perspektywny na lata 1959-65 zaleca publikowanie częściowych katalogów i wykazów swoich zasobów, ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów czasopiśmienniczych.

Dużą wagę przywiązuje się do zagadnienia katalogów centralnych. Biblioteki uniwersyteckie z reguły prowadzą katalogi księgozbiorów uczelni niektóre (np. Halle, Drezno) także katalogi regionalne, obejmujące nieraz znaczne ilości literatury (np. katalog centralny w Halle liczy ponad 700 tysięcy kart). Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie posiada centralny katalog literatury zagranicznej w bibliotekach NRD (nabytki po r. 1945, wydane po r. 1939) liczący ok. 350 tys. opisów oraz czasopism zagranicznych (ok. 15 tys. tytułów). Sprawę katalogów centralnych

porusza także plan perspektywiczny, nakazując bibliotekom od r. 1960 współpracę z istniejącymi już katalogami centralnymi oraz zalecając dalszą rozbudowę istniejących już, względnie założenie nowych katalogów centralnych według następującej sieci regionalnej:

Berlin, Bibl. Uniw. —	dla okręgów Berlin, Poczdam i Frankfurt n.O.
Jena, Bibl. Uniw. —	„ Erfurt, Gera i Suhl.
Lipsk, Bibl. Uniw. —	„ Lipsk,
Drezno, Bibl. Krajowa —	„ Drezno, Karl — Marx — Stadt i Cottbus,
Rostock, Bibl. Uniw. —	„ Rostock, Schwerin i Neubrandenburg
Halle, Bibl. Uniw. —	„ Halle i Magdeburg.

Wszystkie biblioteki naukowe prowadzą także katalog zawartości czasopism NRD opracowany centralnie przez berlińską bibliotekę miejską i zawierający wybór artykułów przeważnie o tematyce aktualnej. Niektóre biblioteki sporządzają tego rodzaju katalogi i kartoteki we własnym zakresie, dochodząc niekiedy do imponujących wyników (np. biblioteka krajowa w Dreźnie prowadzi własny katalog artykułów z 900 czasopism niemieckich, do którego wpływa rocznie — przy 2 osobowej obsadzie personalnej tej komórki — ponad 30 tys. kart)²³. Ważność problemu zawartości czasopism docenia także plan perspektywiczny, zalecając wydziałowi bibliotek koordynację i rozbudowę istniejących dotąd przedsięwzięć w tym zakresie oraz rozszerzenie tej akcji również na czasopisma zagraniczne, zwłaszcza radzieckie i krajów demokracji ludowej.

W zakresie informacji bibliograficznej i bibliotecznej powstały przy wielu bibliotekach (przy obu bibliotekach centralnych w Berlinie i Lipsku oraz przy bibliotekach uniwersyteckich w Halle, Jenie, Lipsku i Rostocku) tzw. poradnie społeczno-naukowe (Gesellschaftswissenschaftliche Beratungsstellen) — ośrodki informacyjne w zakresie nauk społecznych, udzielające porad i informacji wszelkiego typu, zwłaszcza dotyczących następujących tematów: marksizm-leninizm, historia niemieckiego ruchu robotniczego, światowy ruch pokoju i ruch robotniczy, ZSRR i kraje demokracji ludowej, historia krajów słowiańskich, historia stosunków niemiecko-słowiańskich i niemiecko-wschodnioeuropejskich. Ośrodki te współpracują ze sobą wymieniając doświadczenia i wyniki pracy²⁴, niektóre zaś z nich inspirują działalność publikacyjną (np. w Jenie) lub podejmują wspólne przedsięwzięcia bibliograficzne (np. centralny katalog piśmiennictwa z zakresu historii i teorii socjalizmu i ruchu robotniczego wydany przed r. 1945). Przy kilku bibliotekach istnieją także poradnie techniczno-naukowe (Technisch-wissenschaftliche, Auskunftstellen) nastawione specjalnie na informacje z zakresu techniki, nauk przyrodniczych i medycyny. Prowadzą one również kartoteki dokumentacyjne i współpracują z ośrodkami dokumentacyjnymi przemysłu. Planuje się do r. 1961

utworzenie kilku dalszych ośrodków tego rodzaju przy bibliotekach uniwersyteckich w Lipsku, Halle i Rostocku, ze szczególnym nastawieniem na zaspokojenie potrzeb bibliograficzno-dokumentacyjnych instytucji gospodarczych i przemysłowych terenu. Przewiduje się także przyłączenie do bibliotek uniwersyteckich ewentualnie istniejących na terenie uczelni komórek dokumentacyjnych.

Udostępnienie zbiorów w bibliotekach naukowych NRD rozwijało się po II wojnie światowej zgodnie z nowymi zadaniami bibliotek i znacznie wzmocnionym korzystaniem z nich. Mimo niekiedy trudnych i prowizorycznych warunków lokalowych wprowadzono w tym zakresie szereg udogodnień dla czytelników. Od 1 I 1959 r. weszła w życie nowa taryfa opłat za usługi biblioteczne, która ujednotociła i znacznie obniżyła opłaty (dotąd niekiedy dość wysokie) za korzystanie ze zbiorów²².

Czytelnie otwarte są bez przerwy od rana do godz 21 lub nawet 22, katalogi i wypożyczalnie czynne są co najmniej po 10 godzin dziennie, bez przerwy obiadowej. Wprawdzie sytuacja lokalowa niektórych bibliotek jest nadal trudna, właściwe czytelnie uległy zniszczeniu a lokale zastępcze nie zawsze nadają się do tych celów — ale w niektórych bibliotekach urządzono pomocnicze czytelnie specjalistyczne (np. Deutsche Staatsbibliothek posiada od niedawna 6 różnych czytelni, włącznie ze zbiorami specjalnymi). Zwraca się dużą uwagę na rozbudowę i unowocześnienie księgozbiorów podręcznych, uwzględniając specjalizację rzeczową bibliotek, kładzie się nacisk na tworzenie specjalnych czytelni lub działów technicznych i przyrodniczych — zgodnie z możliwościami lokalowymi oraz na uruchomienie osobnych czytelni lub pracowni dla pracowników nauki. Czytelniacy mają w czytelniach (i w ogóle na terenie bibliotek i) większą swobodę; miejsca nie są numerowane, wolny dostęp do księgozbiorów podręcznych (za wyjątkiem dzieł zastrzeżonych lub częściej używanych), zato kontrola czytelników przy wyjściu z biblioteki jest ostrzejsza (wydaje się np. kontramarki dla książek wypożyczanych poza bibliotekę lub przynoszonych przez czytelnika).

Wypożyczanie miejscowe działa na ogół sprawnie, realizacja zamówień trwa zależnie od warunków lokalnych biblioteki od 2 — 6 godz, przy czym zamówienia do czytelni i do wypożyczalni nie są pod tym względem zróżnicowane. Niektóre biblioteki wprowadziły znaczne udogodnienia dla czytelników w postaci skrzynek na zamówienia rozmieszczonych poza biblioteką w gmachach uniwersyteckich innych bibliotek, a nawet w różnych punktach miasta (np. Deutsche Bücherei posiada 5 takich punktów. Bibl. Krajowa w Dreźnie aż 29, niektóre nawet na dość odległych peryferiach). Czas realizacji zamówień złożonych w skrzynekach pozabibliotecznych wynosi ok. 3-4 godzin (zwykle raz w ciągu dnia), co przy braku przymusu sygnowania zamówień stwarza znaczną wygodę dla czytelników. Według założeń planu perspektywicznego wypożyczanie miejscowe winno przede wszystkim za-

spakując potrzeby naukowców i ważniejszych instytucji i dla tych kategorii czytelników wprowadzono już w większości bibliotek tzw. *Sofortausleihe*, tj. natychmiastowe realizowanie zamówień. Zakłada się, że wypożyczenie natychmiastowe rozszerzone zostanie w najbliższej przyszłości także i na inne grupy czytelników. W każdym razie już od r. 1961 biblioteki winny realizować osygnowane przez czytelników (mimo braku obowiązku z ich strony) zamówienia najpóźniej w ciągu 1 godz. Istniejący jeszcze gdzieś obowiązek sygnowania zamówień przez czytelników winien być – w myśl zaleceń planu – natychmiast zniesiony (czynność tą spełnia tzw. *Signierdienst* w dziale katalogów).

Wypożyczanie międzybiblioteczne rozwinęło w ostatnich latach bardzo znacznie swoją działalność, m.in. dzięki rozbudowie katalogów centralnych. Zauważa się już nawet pewne nadużywanie wypożyczenia zamiejscowego i związane z tym przeciążenie bibliotek pracami manipulacyjnymi przy tej czynności. W związku z tym istnieją tendencje (które znalazły swoje odbicie także w zaleceniach planu perspektywicznego) ograniczenia wypożyczenia międzybibliotecznego do uzasadnionych przypadków, przede wszystkim dla celów naukowych oraz wykorzystania wszystkich możliwości odczytania wypożyczalni przez mikrofilmy i fotokopie, z drugiej jednak strony zobowiązuje się biblioteki do ścisłego przestrzegania 48 godz. terminu załatwiania zamówień międzybibliotecznych.

Większość dużych bibliotek naukowych posiada także stacje fotograficzne, wykonujące cały szereg rozmaitych usług z fotokopiami włącznie oraz możliwości korzystania z mikrofilmów. Ostatnio uruchomiono prawie w wszystkich bibliotekach specjalne pomieszczenia z maszynami do pisania, które można wynajmować (za niewielką opłatą) na godziny. (Płatne jest również sporządzanie zestawień bibliograficznych liczących więcej niż 10 pozycji). Dla wygody czytelników otwarte są w wielu bibliotekach – zależnie od ich możliwości lokalowych – bufety, kantyny palarnie i lokale rekreacyjne, wyposażone (jak np. w *Deutsche Staatsbibliothek* i w bibli. uniwersyteckiej w Jenie) w najnowsze gazety i mały księgozbiór beletrystyczny dla czytelników, z którego korzystać można bez ograniczeń na miejscu.

Wspomnieć należy jeszcze o działalności wystawowej bibliotek. Oprócz licznych wystaw i pokazów aktualnych i okolicznościowych, ujawniających często cenne nabytki ze zbiorów własnych, niektóre biblioteki dysponują stałymi wystawami zorganizowanymi w formie „muzeów książki” o dużej wartości poznawczej i dydaktycznej. Tu wymienimy przede wszystkim imponujące *Deutsches Buch – und Schriftmuseum* istniejące od 1946 r. przy *Deutsche Bücherei* w Lipsku (początki jego sięgają XIX w.) i skromniejsze, ale równie cenne muzeum książki w bibliotece krajowej w Dreźnie, powstałe w r. 1946 z ocalałych resztek zbioru cimedów²⁵.

Konserwacji zbiorów poświęca się w bibliotekach NRD bardzo wiele uwagi. Wprawdzie sytuacja magazynowa pozostawia w niektórych bibliotekach wiele do życzenia (magazyny są ciasne, niewystarczające i często nienowoczesnie wyposażone), ale ochrona zbiorów przed zużyciem jest nadzwyczaj staranna. Zasadniczo żadna książka nie wchodzi do magazynu nieoprawiona, wszystkie nabytki, nawet broszury, otrzymują (jeszcze przed ich skatalogowaniem) trwałą oprawę wraz z wybitą na niej sygnaturą (którą daje zazwyczaj komórka akcesyjna). Większość bibliotek posiada własne intrologatome, nie zawsze jednak przygotowane na opracowanie całości wpływów, skutkiem czego niektóre biblioteki muszą korzystać także z intrologatomii pozabibliotecznych. Duże znaczenie przywiązuje się także do konserwacji dawnej książki i zbiorów specjalnych, co jest szczególnie ważne wobec stosunkowo dużej ilości szkód spowodowanych w księgozbiorach przez działania wojenne (wilgoć, woda, ogień). Pierwszą wzorową pracownię tego typu uruchomiono w r. 1959 w bibliotece krajowej w Dreźnie, do r. 1963 mają powstać dalsze pracownie w bibliotekach uniwersyteckich w Lipsku, Jenie i Rostocku oraz w bibliotece państwowej w Berlinie, która ma ponadto w r. 1961 utworzyć specjalną placówkę badawczą w zakresie konserwacji książki.

Sytuacja lokalowa bibliotek naukowych w NRD jest nadal niezadowolająca. Gnachy biblioteczne są przeważnie starej daty, zbyt ciasne i nie odpowiadają dziś zupełnie wymaganiom współczesnej funkcjonalności biblioteki. Stan ten pogorszyły jeszcze zniszczenia wojenne, szereg gnochów bibliotecznych zostało poważnie uszkodzonych lub przestało całkowicie istnieć (jak np. piękny zabytkowy budynek biblioteki krajowej w Dreźnie). Zmusiło to niektóre biblioteki do szukania pomieszczeń zastępczych lub prowizorycznej odbudowy, co rzecz jasna nie przyczynia się do normalnego, prawidłowego rozwoju instytucji (np. biblioteka uniwersytecka w Jenie mieści się w 4 gnachach, bibl. uniw. w Halle, — w 3, Landesbibliothek w Dreźnie mieści się w pokoszarowym budynku daleko za miastem). Jedynie najmłodsza z wielkich bibliotek naukowych NRD, lipska Deutsche Bücherei, posiada nowoczesny, niezniszczony gmach. Plan perspektywiczny przewiduje wydatkowanie do r. 1965 na inwestycje budowlane dla bibliotek ok. 9 milionów marek, co pozwoli na przeprowadzenie koniecznej rozbudowy gnochów Deutsche Bücherei i bibliotek uniwersyteckich w Berlinie i Greifswaldzie oraz odbudowy bibliotek uniwersyteckich w Jenie i Lipsku. W dalszej perspektywie znajduje się budowa nowego gmachu dla biblioteki uniwersyteckiej w Rostocku oraz odbudowa wielkiej czytelni kopułowej w berlińskiej Staatsbibliothek.

Pomimo tego niepomysłnego, stanu lokalowego i starych, nienowoczesnych budynków biblioteki dbają o dobrą organizację wewnątrz-lokalową, o ich wygląd zewnętrzny i sprawną orientację w skomplikowanych często gnochach. Wpro-

wadżono we wszystkich pomieszczeniach większości bibliotek oświetlenie jarzeniowe, liczne napisy a tablice informacyjne ułatwiają poruszanie się w budynku, niektóre biblioteki w trosce o estetyczny wygląd pomieszczeń (np. biblioteka uniwersytecka w Lipsku, biblioteka krajowa w Weimarze) ozdabiają sale i korytarze licznymi portretami i rzeźbami z własnych zbiorów.

Jak wynika z powyższego pobieżnego przeglądu, rozwój bibliotekarstwa naukowego w NRD wszedł w ostatnich latach na nowe tory. Piętno konserwatywności i tradycjonalizmu, jakie na pierwszy rzut oka cechuje wewnątrz i na zewnątrz wielkie biblioteki niemieckie ustępuje stopniowo na rzecz unowocześnień form pracy i funkcjonowania bibliotek, aczkolwiek pod względem organizacyjnym i technicznym nie ma w nich większych rewelacji. Skutecznie przewycięża się trudności hamujące racjonalną pracę bibliotek, pomimo nie zawsze korzystnych warunków lokalowych i personalnych, a opieka państwa i jednolite kierownictwo naczelne dają rękojmię pełnej realizacji ambitnie zakreślonych planów perspektywicznych i dalszego pomyślnego rozwoju bibliotek naukowych w Niemieckiej Republice Demokratycznej.

PRZYPISY

¹ Feyl O.: Aus der Buch- und Bibliotheksgeschichte der deutschpolnischen Zusammenarbeit. „Aufbau“ 1955 s. 318 – 328.

² Kunze H.: Bibliotekarstwo w NRD. „Poradnik Bibliotekarza“ 1958 s. 275 – 281; Majewski Z.: Bibliotekarstwo w NRD. „Przegląd Biblioteczny“ 1955 s. 127 – 145.

³ Aus der Arbeit der wissenschaftlichen Bibliotheken in der Deutschen Demokratischen Republik. Leipzig 1955 (zawiera m.in. obszerną literaturę); Kunze H.: Wege zum wissenschaftlichen Buch. Die Bereitstellung der Literatur durch die wissenschaftlichen Bibliotheken in der DDR. 3. erweit. Aufl. Berlin 1960; Jahrbuch der deutschen Bibliotheken Jg. 37. Wiesbaden 1959; Schmidt W.: Grundzüge der Entwicklung des wissenschaftlichen Bibliothekswesens in der DDR (1949 – 1959). „Zentralblatt für Bibliothekswesen“ (skrótowo dalej: ZfB) 1959 s. 249 – 258).

⁴ Deutsche Staatsbibliothek. Benutzungsführer. 4. veränd. Aufl. bearb. von W. Unger. Berlin 1959; Zehn – Jahresbericht der Deutschen Staatsbibliothek 1946 – 1955. Berlin 1957; Jahresbericht der Deutschen Staatsbibliothek 1956. Berlin 1958.

⁵ Deutsche Bücherei 1949 – 1959. Leipzig 1959; Die Deutsche Bücherei Leipzig. Ein Wegweiser für ihre Besucher und ein Hilfsmittel zu ihrer Benutzung. Leipzig 1957.

⁶ Vesper E.: Die Universitätsbibliothek Leipzig 1945 – 1955. „Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl – Marx – Universität“, Gesellschaftswiss. Reihe, Jg 6: 1956/57 s. 105 – 111; Universitätsbibliothek. Karl-Marx-Universität. (Leipzig) 1959.

⁷ Stössel W.: Die Universitätsbibliothek Jena 1950 – 1955. ZfB 1955 s. 331 – 343; Das Gegenwartsbild der Universitätsbibliothek Jena. Herausg. von W. Stössel. Jena 1958; Pomassl G.: Führer durch die Bibliotheken der Universitätsstadt Jena. Jena 1958.

¹ K u n z e H.: Die Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen - Anhalt in Halle (Saale). Leipzig 1949; Bibliotheksführer der Stadt Halle a.d. Saale. Bearb. von W. Klapp. Leipzig 1955.

² Sächsische Landesbibliothek Dresden 1556 - 1956. Festschrift zum 400-jährigen Bestehen. Leipzig 1956; Dresdener Bibliotheksführer. Dresden 1959.

³ S c h m i d t W.: Direktorentagung der wissenschaftlichen Bibliotheken in Jena (19 - 20.9.1952). ZfB 1952 s. 405 - 411.

⁴ D u b o W.: Neukonstituierung der bibliothekarischen Fachkommissionen. ZfB 1959 s. 331 - 336.

⁵ Das wissenschaftliche Bibliothekswesen der DDR im Siebenjahrplan. (Perspektivplan 1959 bis 1965). ZfB 1959, dodatek do nr 5; Bruckmann K.: Über die nächsten Aufgaben des wissenschaftlichen Bibliothekswesens der DDR. ZfB 1959 s. 259 - 276; Marks E.: Die Direktorenkonferenz der wissenschaftlichen Bibliotheken am 13. und 14. November 1959. ZfB 1960 s. 2 - 7.

⁶ W tym celu powołano specjalną komisję, która rozpoczęła działalność w marcu 1960 r.

⁷ M e y e r W., L i n d n e r K.: Ausbildung von Mitarbeitern ohne bibliothekarisches Abschlussexamen während der Jahre 1955 - 1958. ZfB 1960 s. 199 - 202.

⁸ D u x W.: Qualifizierungslehrgang für Mitarbeiter ohne Fachausbildung (Bibliothekshelfer). ZfB 1960 s. 203 - 205.

⁹ P a c h n i c k e G.: Die Arbeit an den wissenschaftlichen Altbeständen. ZfB 1954 426 - 435; Schmidt W.: Zentralstelle für wissenschaftliche Altbestände. ZfB 1960 s. 121.

¹⁰ K i t t e l P.: Aus der Arbeit eines Fachreferenten am Realkatalog der Deutschen Staatsbibliothek. ZfB 1959 s. 351 - 356.

¹¹ T y s z k o O.: Arbeitstagung über Probleme der Buchung Zeitschriftenwerbung ... ZfB 1960 s. 252 - 262.

¹² K u n z e H.: Theoretische Konferenz zu Fragen der Sachkatalogisierung, Berlin, 9 - 11.12.1959. ZfB 1960 s. 81 - 95.

¹³ H e s s e G.: Probleme des Auswahl - Sachkataloges in wissenschaftlichen Bibliotheken. ZfB 1960 s. 161 - 187.

¹⁴ D e c k e r t H.: Probleme der alphabetischen Katalogisierung. ZfB 1958 s. 117 - 133; Teitge H.E.: Einige Probleme der mechanischen Ordnung. ZfB 1958 s. 299 - 308.

¹⁵ M i n.: Bibliographischen Mitteilungen: Zeitschriften - Bestandsverzeichnisse; Das neue wissenschaftliche Buch-Neuerwerbungen der wiss. Bibliotheken der DDR - wydawane od 1952 r. przez Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie; Sonderbibliographien der Deutschen Bücherei; Neue Mitteilungen aus der Deutschen Bücherei; Slavica - Auswahlkatalog der Universitätsbibliothek Jena, T.1 - 3. Weimar 1956 - 1959.

¹⁶ D e c k e r t H.: Zehn Jahre Zeitschriftenauswertung an der Sächsischen Landesbibliothek Dresden. ZfB 1959 s. 176 - 183.

¹⁷ S c h a a f F.: Zur Konstituierung des Arbeitskreises der Gesellschaftswissenschaftlichen Beratungsstellen. ZfB 1959 s. 375 - 376.

¹⁸ Gebührenordnung für die wissenschaftlichen Allgemeinbibliotheken der DDR. „Nachrichten aus dem wiss. Bibliothekswesen der DDR" 1956 s. 81 - 84.

¹⁹ B u r g e m e i s t e r B.: Zimelienzimmer oder Buchmuseum? ZfB 1959 s. 99 - 112.